

Мікола Трафімчук

ШТО ДНЯ

Новыя паэмы

Смаленск
Наапрэс
2019

Калі “ні дня без радка”...

Ад аўтара

Гэта кніжка новых паэм. Ранейшыя творы ў такім класічным (ці неакласічным) жанры друкаваліся ў папярэдніх зборніках пачынаючы з 2013 года. Асобным раздзелам усе яны былі змешчаны ў зборніку, прысвечаным 50-годзю маёй літаратурнай творчасці, пад назваю “Трыумф 50”. А першая паэма “Нэндза альбо Гора лукавае” стваралася яшчэ ў далёкім 2002 годзе. То быў час, калі многім беларусам стала зразумела прычына іх “лукавага гора” ды нэндзы. Цягам гэтых 18 год тагачасныя “многія беларусы” ўвогуле з’ехалі з краіны, а новае пакаленне тых, хто так нічога і не зразумеў, увогуле села на інфармацыйную іголку міжнароднай “павуціны” і канчаткова забыталася ў ёй. Што цікавіць гэтую большасць у інтэрцыянтах, лёгка здагадацца – усё, апроч мастацтва, грамадскага жыцця і палітыкі...

Зборнік “Штодня” складаецца з чатырох новых паэм, напісаных у 2017-2019 гадах: “Беларусь на далоні”, “Чужая краіна”, “Каскад гарызанталей”, “Друз”. Першыя тры – філасофска-публіцыстычныя, у якіх тэма сацыяльна-палітычнага жыцця з’яўляецца асноўнай. Чацвёртая паэма – лірычна-філасофская, у якой я спрабую раскрыць сутнасць чалавека як духоўнай асобы...

Што ўдалося і што не атрымалася – меркаваць чытачам, ад якіх патрабуецца адпаведны духоўны і маральны ўзровень. Ці шмат такіх чытачоў у сучаснай Беларусі? Таксама вострае і надзённае пытанне...

А ў мяне практычна ўжо цэлых два дзесятка год не бывае “ні дня без радка”. Штодня думаецца і пішацца пра наш з вамі лёс, пра лёс нашай Беларусі.

Беларусь на далоні

Паэма-маніфест

Мой маніфест. Прадмова

Паэма, якую я называю своеасаблівым уласным маніфестам, нагадвае, хутчэй, нізку з 30 вершаў, аб’яднаных адзінай тэмай – некафортным пачуваннем сучасніка ў акаляючым асяроддзі і яго памкненнем вырвацца з абрыдлых сацыяльна-палітычных путаў.

Яна выпявала ўсе гэтыя гады ці то ў збалелым, поўным трывог і арытміі, сэрцы; ці то ў нябачных “эгрэгах” недзе не гэтак і высака – у шчыльных пластах зямной атмасферы, затхлай і ўжо шкоднай для кожнага жыхара гэтай пакутнай зямлі – Беларусі.

Я толькі ўзяў і спешна запісаў тое, што мне было надыктавана... Адсюль ці адтуль... Так, напісанае зрэдзё “эзопавай мовай”, толькі вельмі ўмоўна можна назваць нейкім палітычным маніфестам. Але хай гэта будзе той нязначнай часткай такога нямалаважнага для літаратурнай творчасці мастацкага сродку выяўлення, які называецца “г і п е р б а л а й”!

І ўсё ж ёсць тут і канстатацыя, і зварот, і жаданне дзейнічаць... А чытач сам няхай вырашае: слушныя і надзённыя мае развагі ды памкненні, ці не!

Аўтар

ВОЧЫ МАЁЙ БЕЛАРУСІ

Вочы маёй Марусі –
Вочы самой Беларусі!

Вернасць у іх і ўсмяшка
З мудрасцю ўперамежку,
З сціпласцю і пяшчотай,
З тым, што хаваем употай
Мы ад нядобрага вока...
Бачаць яны... глыбока!

Розных хапала пагрозаў:
З верных вачэй цяклі слёзы...
Сум калі іх зацярушваў –
Вочы глядзелі мне ў душу...
Моўчкі трывожна пыталі:
“Што з намі будзе далей?”

Вабілі вочы-азёры!
Я ў іх глядзеў бадзёра...
Хвалямі ў сэрца білі
І паглыналі-тапілі!
...Дзіву даюся, нямею:
Вочы... любіць умеюць!

Вочы – крышталь дзявочы...
Хто яго мець не захоча?
Толькі вось іншая справа –
Трэба яму аправа!
Трэба надзея, апора...
Сёння каб жыць... Не ўчора!

ВОЛЯ

Як добра на вольным улонні –
Уся Беларусь на далоні!
Вунь там – каласістае поле,
Народа сярмяжная доля!

Вунь лес!.. Ён зялёны, вячысты,
Душою хвалюецца чыстай...
І поўніцца спевамі, шумам,
Надзеямі, марамі, думай...

А луг!.. У пялёстках і красках!
Ідзі, спачывай, калі ласка,
Пад небам блакітным, як Вечнасць,
Пад Шляхам Чумацкім і Млечным!

Там з Вечнасці б'ецца крынічка,
Крычыць перапёлка-сястрычка
І каня сумуе і плача,
Што лета сыходзіць, ныйначай...

У небе высока-высока
Жыццём набрынялі аблогі!
Сцяжынка, дарога — ад веку
След часу і след чалавека...

ДОЛЯ

Гляджу на далонь, дзе глыбокія рысы
Крыж-накрыж, як сцежкі твае, Беларусь;
Дзе баўлюся я хлапчуком белабрысым,
На мове дзяцінства з жыццём гавару...

Жыццё не спяшаецца мне даць урокі
І доўга працягвае песціць мяне...
А мне ўжо да сонца карціць і ў аблогі,
І згінучь пасля, як герой, на вайне!..

Я выйсці ад сцежак спрабую на волю!
А перада мной ты ўжо scelеш абрус,

Дзе хлеб мой надзённы і лепшая доля,
З якой я да скону цяпер – БЕЛАРУС!

ГОРА

Няма прычын для жартаў, весялосці;
Для спадзяванняў, мар... няма прычын!
Ляжаць (дзе – невядома!), прэюць косці
Тваіх сапраўдных, Беларусь, мужчын!

Няма і колькі год яшчэ не будзе
Вайны, як і спакойнага жыцця...
Як празраюць марудна нашы людзі!
Пакутна зрок прыходзіць да сляпца!

Ці трэба было дваццаць год на тое,
Каб раскусіць, хто чалавек, хто звер;
Каб зразумець, як варта жыць на свеце,
Што самае надзённае цяпер?

Няма й сляда ад рабства і пакоры!
Цяпер нянавісць там, дзе правіў страх!..
І гэта гора, беларусы, гора!
І нам яго агораць... па зубах!

СТРАТЫ

Каб мы ведалі, колькі страчана
З-за таго, што не перайначана
Ні душа наша, ні жыццё!..
Мы жывём са сваёй гардыняю,
Што найлепшыя мы і адзіныя,
Аддзяліў хто ад зерня асцё...

Насамрэч жа мы памыляемся,
Бо, найперш, ні за што не каемся,
Лічым: добра ўсё ў нас было...
У нястачы жылі... Затое мы
Працавалі адзін за тое і
Ўсім адказвалі злом на зло!..

І з той працы дарэмнай, дробязнай
Што мы мелі? Было ўсім боязна
І суседа, і “варанка”...
Забіралі нас ноччу цёмнаю,
А калі мы былі нязломнымі –
Ўсё адно нас ламала ЧК!..

Страты... Страты... Таму й бяднелі мы
І не мелі, і не шумелі, і
Дажыліся да злыбяды!..
І таму што маўкліва сядзелі мы,
Так нічога не зразумелі і
Зноў бяспутныя, як тады...

КУРАПАТЫ

У кожнага ёсць свае даты...
Галгофа свая, Курапаты...
Таксама на ўсё ёсць нагода...
І гэта ўсё ёсць у народа!
Чыталі мы, слухалі лекцыі,
Што ёсць і такая селекцыя:
Ці гэтак, ці наадварот
Уздзейнічаць і на народ...
Дзе злыдні да ўлады прыйшлі –
Там пекла заўжды на Зямлі!
І слёзы, і кроў – што вада...

Няма на іх Бога й Суда!
Ды ўсё ж... Будзь які там звырод –
А дрэмле ў народзе НАРОД!
На небе і ў сутарэннях
Народу ідзе аднаўленне!

Бо ў Госпада душы такія –
Няскорныя, вечнажывыя!

ПЕРАМЕНЫ

Чаму б не стацца рэкардсменам
Па радыкальным пераменам
Народу нашаму, чаму,
Калі душа яго і цела
Асалавелі, ачарсцвелі,
І служаць д'яблу аднаму?

Ужо і сам ён разумее,
Што толькі енчыць і дурнее,
І чым далей – тым д'ябал злей.
Але няма ўжо сілы волі
Крычаць, сказаць хаця б, “даволі” –
Не паляціш жа на крыле...

Крыло падбітае, слабое
І ўжо бяссільнае другое...
Як птушцы вырвацца з сілка?
Няма і шанса ў перапёлкі
Каб адшукаць у лузе зёлкі
Хаця б для першага штуршка!..

МЫ

Жывем, гаспадарым мы стратна,
Праблем напладзілі і бед...
Улада неадэкватна
Паводзіць даўно ўжо сябе!

Нахабна яна свае хібы,
Нікчэмнасць сваю і брыду
Спрабуе на нас спісаць ... Нібы
Ныццём наклікаем бяду.

Даўно ўжо пазбавіла права
Сабе нам яе выбіраць...
І брэша налева й направа,
Што ўмее яна кіраваць.

Суды адмяняе і вершыць
І піша ў Закон – што ўзбрыдзе.
Сама сябе лічбамі цешыць,
Сама сабе рэі вядзе...

Паспісвала ўсё, што няўродна,
На нас, на сусветнае Зло...
А можна сысці было годна!
Ды каб жа сумленне было!..

Якое ў няздары сумленне?..
І шчырасць якая ў хамла?..
І новае зноў пакаленне
Спрабуе прыгрэцца ля Зла!

Цярпець і чакаць з неба манны
Найгоршае самае Зло!
Жыццё пражываецца марна...
А, зрэшты, насамрэч было?

БРУДНАЯ СПРАВА

Ёсць выраз крылаты, яскравы:
Палітыка – брудная справа!
І кажуць блюзнеры ды нытыкі,
Што лезці не трэба ў палітыку.
Чынушы таксама з тым згодныя,
Бо месца для іх тут даходнае...
І самі палітыкі ўсцешаны,
Што люд тут ніяк не замешаны,
Што іхняя гэта іпархія –
Адна “вертыкаль”, адна партыя;
Што мутна ў вадзе гэтай затхлай...
Няхай гэтак будзе і заўтра!
Няхай гэты лад будзе нормай –
Крый Божа, якія рэформы!

А рукі ў чынуш гэтых брудныя...
І душы, і дух іх – атрутныя!
І грошыкі, сумы страшэнныя,
Плывуць у іх рукі, кішэні іх!..
А вось перад зомбі і камерамі
Імкнуцца разводзіць рукамі яны
І кажуць: “Ідзі харошыя...
Вось толькі для іх дзе ўзяць грошы нам?..”
Сказаць паспрабуй хто: “Маўчыце!
На грошах вы самі й сядзіце...”
Ніхто цябе не абароніць!
Народ напужаны сёння...
Палітыка злева і справа –
Яшчэ і крывавае справа!
І ўсё ж ёсць адказы нятрудныя!
Палітыка справа ёсць брудная,
Таму што рукамі злачыннымі
Чынушы гандлююць Айчынаю.

СВАБОДА

Адносіцца трэба к свабодзе належна...
Заўжды будуць грані, шлагбаўмы і межы...
Заўсёды вам скажуць: “Куды вы загнулі!..”
Свабода свабодай... А свішчуць вунь кулі...
І не за свабоду, а супраць свабоды...
Таму й перапужаны гвалтам народы.
Лунае зноў кліч: “Дайце, злыдні, народу
І працу, і роўнасць, і мір, і свабоду!”
Не ўсюды яшчэ, куды хочаш, паедзеш –
Сцяною гародзяцца часам суседзі!
Расце недавер... Зямля носіць вар’ятаў,
І церпіць Гасподзь да пары гнюсаў, катаў...
Ды ўсё да пары і не ўсё дагары!
Бо нават Паэт кліча” “Стрэльбу бяры!..”

КАМЕННЕПАД

Ну і ну!.. Як на вайну
Нас вядзе і кліча ўлада!
І сцяна ўжо на сцяну!
І адчай – каменнепадам!

Калі ўлада супраць нас,
Калі мы супраць улады –
Дык усіх памірыць час,
Час крыві, каменнепаду!

Што баронім? Дык сваё!..
І народ – сваё і ўлада...
І цярпенне без краёў
Гіне пад каменнепадам!

Крые ўсіх каменнепад!
Дзе ратунак ад звыродаў?
Божа крый ад такіх улад,
Што ідуць супраць народа!

НАРОД І ЎЛАДА

Крывавіць Каіна пячаць
Пад пастановамі звыродаў!
Калі ўжо будзем вырашаць
Праблему ўлады і народа?

Не ўлада прагне, а народ
Усё раскласці па паліцах,
Каб не трапляў усякі зброд
На крэслы ў месцах і ў сталіцы...

Парадак той усім амаль
Вядомы... Ён на ўсіх скрыжальных!
Там, дзе да неба “вертыкаль”, --
Чатыры ўсцяж “гарызанталі”!*

У кожнай – процьма сваіхс праў!
І менш усюды болю, тлуму...
Бо лепшага, як той казаў,
Яшчэ ніхто з нас не прыдумаў.

І не для ўлады ты, народ,
А для цябе гне карк улада!
Калі ж усё наадварот –
Гані і бі звыродаў-гадаў!

*) маецца на ўвазе чатыры галіны ўлады.

ТРЭБА...

Улада маўчыць... Нат хвастом не віхляе...
Бунтуе Статкевіч... Шчыруе Някляеў...
Ідуць пад сцягамі наперадзе шэсця
З народам Лябедзька, а з ім Рымашэўскі...
Так мала спакою, дабра на Зямлі!
А тут да банкруцтва наш край давялі!..
Не здолелі працу нам даць, заплаціць
І цэны стрымаць, і прадаць, і купіць...
Затое ў кішэнях у сытых чынуш –
Зусім не заробак, а ўкрадзены куш!
У нас яны скралі і грошы, і чын...
І наша маўчанне – адна з тых прычын!
Не трэба падаткі з людзей сваіх драць,
А трэба тавар свой зрабіць і прадаць!
Узвесці заводы і фабрыкі... Там
Такое рабіць, каб зайздросцілі нам!
Тады для краіны, для нашых людзей,
Глядзіш – тое-сёе і перападзе!

“БЕЛАРУСКІ ЦУД”

Якое трэба мець сумленне
Ці ўвогуле яго не мець,
Людзей каб ставіць на калені,
Прытым пра нейкі “цуд” трындзець?

Пра “сацыяльную дзяржаву”,
Дзе аніякіх льгот няма;
Дзе катаў і прайдохаў славяць,
А скажа праўду хто – турма.

Сабе прыдумалі такое:
Што разумнейшыя – яны!

Цякуць даброты ўсе ракою...
Цякуць... у рукі ўсё ж адны!

Дзяруць народ, як тую ліпку...
Паборы вышай галавы!
А цэны, цэны!.. З гакам! З лішкам!..
І адабралі ўсе правы!

Кантраляваць і выбірацца,
Мітынгаваць і тусавацца...
Куды ні глянуць – толькі ён:
І рэкардсмен, і чэмпіён!..

Адзіны клопат – падмануць
І год ці два шчэ працягнуць...
А потым... Потым не расці
Трава па прэлым па лісці!

РАПТАМ...

Хто з сябе пачаў... Хто з суседа...
Хто ў царкве ставіць свечку ў канун...
Хто на марш пайшоў “дармаедаў”
І патрапіў пад жорсткі “хапун”...

Разгубіліся людзі... Агораць,
Дыктатуру не ведаюць як.
Гэта гора, вялікае гора,
Калі ўсюды зладзей ці маньяк!

Хто запэўніў: “За светам сучасным
Я народ свой не павяду?..”
А куды тады?.. Ці не ясна?
Хто паслаў нам такую бяду?

Крэмль... Масква?.. Падмануў нас, няшчасных,
Дваццаць год ужо з лішкам таму...
У вялікім бязладным калгасе
Нам, бы ў пекле... Ды добра яму.

І чакаем... А раптам аднойчы
Ноччу край наш пакіне зіма...
Мы пратрэм свае сонныя вочы –
А яго і калгаса... няма!

ЧАС НЕ ЧАКАЕ...

Час не чакае... Гудзе грозна,
Што гаварыць трэба сур'ёзна:
Улада мірна сыдзе? Не?..
Адкажа хай табе і мне!

Хай прама скажа, хай не хлусіць!
Бо не захоча – дык прымусім!..
Вядома, лепей дамаўляцца...
Навошта ў бойку нам кідацца?

Мы людзі мірныя, не злыя!
І, далібог, мы не такія,
Як ваўкалакі, што з АМАПа –
Бяззбройных б'юць, відаць, са страху!

Навошта нам паны, царкі –
Карысьць якая, толк які?
Калі адзін – і кум, і сват...
Не быць бяседзе мірнай, брат!

Лепей дзяліць заўсёды ладам
Народ, краіну і... уладу!

Вунь будучыня ўжо гукае!
За справу, брат! Час не чакае...

НАРОД

Ах Беларусь, краіна-маці,
Тваё адзінае багацце –
Твой шчыравальнік, твой народ,
Сардэчны, шчодры, працавіты,
Маўклівы, сціплы, самавіты –
Падмяў то злодзей, то звырод!

Ды зразумеў народ, няйначай,
Што сэрцы ныюць, вочы плачуць,
Што ўжо слуга – не гаспадар...
Што часу страчана нямала,
Што пад чужой жыве наваляй,
Губляе марна спрыт і дар...

О Беларусь, Літва нашчадкаў!
Шчыруй, рабі ўсё па парадку:
Спачатку воз пастаў!.. Каня
Ты запрагай як след надзейна,
Працуй старанна, цудадзейна...
І сам Гасподзь табе – радня!

БЕЛАЕ ВОЙСКА

Белае войска...
Шэрагі... Сцягі...
З горада, з вёскі –
Усе на прысягу!
Вершнік ліхі

На Хрыстовым штандары...
Гонар які
Ў маладзёнаў на тварах!

Белае войска...
Не з праху, не з воску
У ім як па-людску ўсё –
Так і па-Боску!
На маршы – не хлопцы,
На маршы – мужчыны.
Яны абаронцы
Народу, Айчыны!

Каманды “зважай!”
А затым – “крокам руш!”
Працуй, родны край,
І квітней, Беларусь!

ПАЗНЯК

Скразняк... Задзімае скразняк,
Залева змяняецца спёкай...
Скажы, археолаг Пазняк:
Да Беларусі далёка?..

Чаму не асуджаны грэх?
Чаму няма пакаяння?
Крывавыя слёзы ... і смех,
Жабрацкія песні і ўбранне...

Рукою падаць да крыжоў!
А вунь, пад нагамі, косці!..
Бо нехта ў свет Боскі прыйшоў
Гаспадаром – не гoscем.

Блюзнерскія словы сказаў,
Паставіў усіх на калені;
Крываяя ўпала раса
На будучыя пакаленні...

Таму ўжо і свішча скразняк,
Хоць доўга трымаецца спёка...
І ад Беларусі Пазняк
Цяпер ужо недалёка!

ЗНІКЛЫЯ І ЗВЫКЛЫЯ

Адныя з нас – зніклыя,
Другія з нас – звыклыя...
А дзе непакорныя,
Сказаць праўду здольныя?
Дзе скрэпы духоўныя,
Дзе сілы бунтоўныя?
Маўчальнікі – зніклыя,
Начальнікі – звыклыя...
Маўчаць тыя, гэтыя...
А песні – няспетыя,
А словы – нясказаны...
І зло недаказана!..
Мы ўжо не пытаемся,
Дзе людзі... Мы каемся,
Што нас запалохалі,
А мы толькі “охалі”...
Рукамі разводзілі,
Калі нас даводзілі
Да страху, цярплівасці,
Затым – да няміласці...
Што вось мы й гатовыя
Жыццё ладзіць новае!

ПРЫДУМАЕМ НЕШТА!..

Прыдумайце нешта!..
Ці страйк, ці імпічмент;
Збярыце ў народа “Адкрытыя пісьмы”;
Сойм Вальны
 ці Сход насамрэч правядзіце!
Ды толькі па кухнях ужо не сядзіце!..
Спытайце... у кожнага грамадзяніна,
Ці трэба такая няздара-краіна,
Дзе хамства, брахня,
 дзе брыдота пануе;
Дзе вылюдкаў зграя
 людзей не шануе?..
Прыдумайце, людзі, зрабіце такое,
Каб кроў не цякла раўчуком ці ракою!

Хай кожны напружыць жыцця свайго рэшту!
Глядзіш – і ўсе разам прыдумаем нешта...

ПСАРНЯ

Калі ўладар трымае псарню,
Ён – паляўнічы... Альбо трус...
Ці хоча зберагчы аўчарню
Сваю... Пад назвай “Беларусь”.

Будзь ён хоць пан, ці проста шляхціч,
Альбо хапуга-селянін,
А нельга не стаяць на варце
Свайго дабра, сваіх дамін...

Для псоў рыштунак, корм харошы...
Жаруць зашмат!.. Ды не бяда!

На псарню колькі трэба грошай –
Не пашкадуе ён, а дасць.

Няхай дзіравая аўчарня –
Абы маўчыць вакол зямля...
Найпершы клопат яго – псарня!
А ўсё астанье –пасля...

РЭФОРМЫ

Я сам шмат не раю...
Я Рух свой ствараю!
Не дзеля праформы,
А Рух за рэформы!
Не ціха – абвальна!
І ўжо... радыкальна!
Бо ціха – як ліха!
Бо позна ўжо – ціха!..

Маглі б гадоў дваццаць
Мы ціха змагацца...
І тыя рэформы
Былі б сёння нормай.
Але з кіслай мінай
Князькі не далі нам
Нат марыць аб нечым,
Жыць па-чалавечы...
Ім добра! Карыта
Даверху наліта!..

Князькі, не мянціце,
Туды нас пусціце!
А не – як сабаку,
Дадзім вам пад с...у!

А што... Хай не брэшуць
І глоткі не чэшуць:
Маўляў, шчэ не ліха,
І жыць можна ціха...

Жыць можна ўсяляк –
Нават горш, чым ніяк.
І можна пародзістых
Песціць сабак...
Але калі псарня
Ўжо стала абузай –
Пара пазбаўляцца
Нікчэмнага другу!

Надзённы мой сімвал
І знак мой цяпер:
Ляцінкай тры літары – RRR*

*) Рух за радыкальныя рэформы

ЗВАРОТ

Такая ва ўлады прыроды!
Яна нам не ўласны шасток!..
Усё перадайце народу,
Пакіньце сабе... павадок!

Вы слугі, запомніце, слугі!
Не ўцяміце, злыдні, ніяк:
Што я – чалавек... А не плугам
Расчаўлены нейкі чарвяк!

Якая з улады выгода!
А бралі – чакае турма...

Усё перадайце народу
З сумленнем, якога няма!

НЕЗАЛЕЖНАСЦЬ

Няўседна ў Беларусі і няўлежна –
Настоен кісларод на гнілі, чадзе...
Гавораць нам чыны пра незалежнасць...
А ад каго і ад чаго – маўчанне!

Мы гэтак ад масковіі залежым,
Што крок улада адступіць не можа...
Усё для нас умоўнае... Сцяг, межы...
Нялюдска выглядае ды й нягожа!

Мы для сваіх нашчадкаў не прыдбалі
Ні гонару, ні духу, ні свабоды;
І будучыню ўнукаў заплявалі
Пярэваратням-вылюдкам ва ўгоду.

Гнятуць нас звады, спрэчкі і правіны...
Такі мы люд, дзяржава ў нас такая!
А ў марах – незалежная краіна,
Заможная, духоўная, святая!

Пакуль яна не стане нашым сцягам
І мэтаю нам самай заповітнай –
Не будзе ў нас ніякага працягу
На гэтым свеце і за гэтым светам!

НЕ ПОЗНА...

Запазніліся зусім!..
Ды дайшло: каб жыць не ў горы –

Беларусь перадусім!
Потым клопат наш – Міжмор’е...

Беларусь перадусім –
Гэта значыць, свая мова
І адлік свой вёснаў, зім...
Лад, уклад свой, адмысловы...

Бо калі працягваць спаць –
Разбярুць нас па арэндах...
Нас павінны пазнаваць
І па марках, і па трэндах!..

У Міжмор’я на чале
Ўсе князі Літвы Вялікай...
Запазніліся... Але
Вальны Сойм не позна склікаць!

МОВА

Калі б гаспадарыла мова –
І людзі лепш гаспадарылі б...
Так, мова –жыцця ўмова,
Усё, пра што дбаем і марым мы!

Народ выглядаў бы увішным,
Краіна – зусім не гэтакі!..
Менталітэт быў бы іншым,
Іншым была б энергетыка!

Вялікая сіла – мова!
І Духу, і Славы сіла!
З нябёс дараванае слова
Бароніць нас і бараніла...

І лёкаі з ласкі чужынцаў
Усё гэта разумеюць,
Як тое, што не разжыцца,
Калі народ анямее...

БЕЛАРУСЬ НА ДАЛОНІ

З нас кожнага сёння збудзіце спрасоння –
Уся Беларусь у яго на далоні!..
Па рысках, па шнарах, крывавых мазолях
Тваю, Беларусь, вывучаем мы долю.

Сярмяжнай была і крывавай, і ціхай...
Але не мінала ніколі нас ліха!
Жылі вельмі мала ў спакоі і міры,
Бо Бога ўзамен... мелі розных куміраў.

А людцаў цудоўных мы колькі змарылі!
Мы болей маўчалі, а менш гаварылі...
І вось апынуліся, здрайцы і дурні,
Дзе сохне карыта ля высмяглай студні!..

І сілаў няма ні карыта латаці,
Ні новую студню ў пустэчы капаці...
Мы потам сцякаем, цурчыць кроў на скронях...
Шукаем, дзе ў нас Беларусь на далонях.

ДЗЕ ТЫ, ЗЯНОН?

Папярэджваў жа ён:
“Дурняў, людзі,
Не пускайце да ўлады ніяк!
Бо з дурноты набытку не будзе...”
О які ж ты разумнік, Пазняк!

Бо дурнота – няздара-лянота!
А плявузганне – словаў панос!..
І працуй хоць да сёмага поту,
А набытку таго – з Гулькін нос!
Дурнам што?..
Дзеля ўлады – улада...
Ім няпісан прыроды Закон...
Дык няўжо не дамо дурням рады?
Дзе ты, лідар народны Зянон?

ПРЫЙШЛАСЦЬ

А ўсё ж зазірнуць гэтак хочацца ў прыйшласць!
Цікава, што ў нас атрымалася, выйшла?..
Ці ўсё той жа змрок ды нястача пануюць?
Ці, мо, не знайсці і краіну самую,
Што горда Літвой-Беларуссю завецца,
Што, можа, няма ні адзінага сэрца,
Якое баліць за Радзіму і ные?
Ніхто ўжо не “дзекае”... Сталі нямымі...
А, можа, малюнак зусім і не гэткі?
... Красуюцца, родзяць, гамоняць палеткі!
І смех... і гаворка знаёмая льецца,
Вялікай Літвой наша шчасце завецца!

2017 год

Чужая країна

Паэма

Уступ

1

Хто ён такі дбайны, што лёс наш
Зрабіў шматпакутным і слёзным?
Хто дзеля сваёй жа карысці
Карыта прымусіў нас грызці?
Яно ўжо даўно спарохнела –
Галота з яго колісь ела...
І нам засталася пасёрбаць...
Ды вычарпана наша “норма”!
І як у свіней павялося –
Нам грысці яго засталася!

Мы з жахам гаворым, і з жалем:
"Чужая країна... Чужая!..
Не гэтакая... Не такая!..
Калі стане наша, святая?"
Калі ўжо, чыны-ягамосці,
Мы дранікаў тых наямося,
Што ў Княстве Вялікім ліцвіны
З’ядалі падспод з палавінай?..
Не чуюць улады-абжоры,
Мышыныя піскі... у норах.
Жаруць, папіваюць ахвотна,
Жыруюць, ікаюць ляютна...

Такія іх гены, парода!..
Сядзяць на гарбах у народа,
Амаль што пяюць салаўямі:

“З народа самога мы самі,
І ведаем, што яму трэба...
Вядома, што хлеб і да хлеба...
Відовішчаў трэба багата;
І чарка, і шкварка – у хату...
І крышачку, жменю тых грошай,
Купіць каб для гразі калошы...
І розніца людзям якая,
Свая тая гразь ці чужая”.

2

О, хто іх выхоўваў у школах!
Якую чыталі “крамолу”
І слухалі што за лекцыі
Пра Рым, пра Эладу-Грэцыю;
Якія пачуцці іх крталі,
На лекцыях па дэмакратыі?
Няўжо на дыскусіяй вострых тых,
Не разбіралі “па костачках”,
Што значыць фінансавы крыз,
Свабода і валютарызм;
Калі развіваецца нацыя
І што значыць “узурпацыя”?

Куды тыя дзеліся веды,
Адкуль нашы страты і беды?..
Без гонару, без сумлення
Пладзіліся пакаленні!
Засвойвалі: ўлада – карыта,
Даверху ўсяго дзе наліта!..
Забыліся хцівыя блазны,
Што ўлада – найперш адказнасць!
І ўласны для іх народ –

Сляпы, нехлямяжы крот,
Якім можна век пагарджаць,
З карыта свайго жраць і жраць!

Дзяды – тады камуністы –
Сумленнем былі чыстыя...
Ідэйнымі слылі, мужнымі,
Павагу ў народа заслужвалі...
Ды прыстасаванцаў хапала,
Таму і зрабіць змаглі мала!..
У лозунгах папулісцкіх
Ужо прыкмячаліся рыскі
Лайдацтва і безадказнасці...
Ідэі вялікія, важныя
Пры ігнараванні нацый
Зрабіліся прафанацыяй!

Вішнявецкія

1

Няўжо сам Гасподзь над зямлёй вырашае,
Каму з нас радзіма – краіна чужая?
Хачу расказаць пра братоў Вішнявецкіх
З кагорты нашчадкаў вялікіх шляхецкіх.
Адзін – Станіслаў, а другі – Святаслаў...
Адзін -- бізнесовец, другі "ментам" стаў...
У бізнесе брат Станіслаў шчыраваў.
Усё дзеля росту!.. Ён не жыраваў,
А браў працавітых, адказных людзей,
Для іх быў суддзя, заадно дабрадзеі...
Ды ў гэтай краіне, брыды дзе заказнік,
Так мала людзей працавітых, адказных!..

Марудна і вяла вялася ўся справа
 Ё старэйшага брата таго Станіслава...
 Дазволы, праверкі, знявагі, прыдзіркі
 І тэкстам адкрытым: “Не хочаш адсідкі,
 Дай столькі і столькі... Брат, трэба дзяліцца,
 Каб бізнес не змог “медным тазам” накрыцца!
 Усяк спрабаваў гаварыць Вішнявецкі:
 Маўляў, вы ж не блытайце час той, савецкі,
 З цяперашнім днём, дзе прыватная справа –
 Ужо не прывід, а сапраўдная ява,
 Якая дае дабрабыт і свабоду
 Не толькі каму аднаму, а народу...

І вы, спадары, для таго і пры ўладзе,
 Людзям памагаць каб жыццё сваё ладзіць;
 Каб кожны, хто дбайны, разумны, рухавы,
 Мог лёгка завесці прыватную справу,
 Даць людзям слабейшым надзею і працу...
 А вы – пра сябе ўсё, пра “тачкі”, палацы!..
 Павінны іграць вы тут першую скрыпку,
 А вы абдзіраеце бізнес, як ліпку...
 Дык чым жа вы лепшыя за бандзюганаў,
 Якіх вы на “зонах” прыгрэлі старанна;
 І там яны ходзяць усе “у законе”,
 Дык дзе цяпер лепей: на волі ці ў “зоне”?

Казаў вельмі слушна чынам Вішнявецкі,
 Так, як дазваляў яму гонар шляхецкі.
 Ды хто параўнае арла з крумкачамі?
 Яны ўсе няўдачы яго прыкмячалі,

Кіі, а не палкі, стаўлялі... у колы,
Каб больш не паехаў нікуды ніколі...
А ён... Ён не з тых, што брыдзе дагаджае!
І продкаў зямля яму стала чужая...
Аднойчы што змог, распрадаў – “do widzenia!”
У Польшчы знайшоў і спакой, і натхненне...

Так, ёсць закавыка на свеце й такая:
Дзе добра – для нас там зямля не чужая...

4

Пара расказаць і пра меншага брата...
Не стаў ён, як марыў, “крутым” акрабатам.
Відаць, не хапіла шляхецкага стрыжня...
А жыць ён любіў, як кароль, ярка, пышна!..
Хацелася быць пры чынах, пры пасадзе –
Ну як не прыладзіцца дзе тут пры ўладзе!
У школу “мянтоўскую” ўзялі дзяціну,
Каб абараняў ад “злачынцаў” краіну.

Краіну такія “крутыя” падмялі,
Такіх яны грошай прыдбалі-накралі,
Што цэлае войска трымаюць прыслугі,
А тых, хто ўсё бачыць і ведае, -- пугай!
Яны прыкупілі сабе ўсю краіну,
І толькі па-іхняму ўсё быць павінна!
Краіна, дзе й так не хапае багацця,
Для многіх – як мачаха... Ім толькі маці!..

І сам Святаслаў вырашае ўсё “крута”:
Цяпер на рахунку любая хвіліна,
Цяпер у пашане
Любы ў жыцці шанец

“Сапраўдных” злачынцаў лавіць пачынае
І на пратэстоўцаў ён акты складае.
Усюды ў судах выступае як сведка –
Учора вініў у “злачынстве” суседку...

5

Ды хопіць пра вылюдкаў! Бог не даруе
Такім, хто сваё толькі цела пільнуе...
Час хутка ляціць. Азірнешся – з касою
Стаіць сухарэбрая ўжо над табою!
Яна – як сястрыца, ёй змусіш скарыцца
І больш не хлябнеш з залатога карытца!
А сіл палажыў колькі ты, каб прынадай
Ў карыце такім для цябе стала ўлада.
І што?.. А душы аддувайся ў аблоках
І ў шлях сабірайся далёка-глыбока.
У нетры, у пекла, дзе вечныя стогны...
За што? Што паверыў у д’яблавую догму!

Не стала чарговага ў свеце вар’ята...
Затое лёс песціў старэйшага брата...
І Бог дапамог! Да жадання, старання
Прыклаў і дастатак, і добрае званне.
У Польшы ён стаў паважаным, вядомым,
Але жыць вярнуцца жадае да дому.
Тут досвед прыкласці хацелася б зараз,
Да ўлады вядзе яго воля і мара...
І вырашыў: год мо ці два (ну не дваццаць!..)
Міне – і гатоў будзе балатавацца...

Гады, як здзічэлыя, рваліся ўпрочкі,
 Раслі ў Вішнявецкага сын і дзве дочкі.
 Сын добра вучыўся. Ён пшэкаў па-польску,
 Ангельскую ведаў... У натаўскім войску
 Хацеў ён службыць. Марыў: прыйдзе часіна –
 Усё ў Беларусі змяніцца павінна...
 Дамоў яны вернуцца, будуць змагацца
 За тое, каб людзі людзьмі маглі звацца.
 Таму ў сваім коле сямейным, хоць вузкім,
 Яны размаўлялі ўсе па-беларуску.
 Не проста ў чужыне захоўваць свой статус,
 Ды ўсе разумелі шаноўнага тату.
 Стараліся дзеці быць вартаю зменай.
 Напэўна, закладзена гэта ў іх генах!

Маналогі Янкі Вярнідуба

1

Я не быў непрыкметным і шэрым...
 Хаця столькі нас шэрых было!
 Я на ўроку казаў: “Русь не Белай –
 Чорнай звалі, усім нам назло...”

І настаўніца ў дзённік адзінку
 Ва ўтрапенні паставіла мне...
 Я з урока сышоў праз хвілінку.
 Ледзь не плакаў: “Не згодны я... Не!”

Мне паўсюль сустракаліся людзі
 Знешне шэрыя... Ведаў жа я:

Хай краіна ўся шэраю будзе,
Ды яна мне – Айчына мая!

І не будзе яна ў мяне чорнай!
А ад шэрасці сам адбялю...
Я тады пачуваўся прывольна,
Верыў лёсу і ў маці-зямлю.

Я сачыў за жыццём ва ўсе зенкі
І гадаў, чаму лёсу не люб...
Чаму нейкі Алесь Нейкашэнка,
А чаму не Іван Вярнідуб?

З гэткім прозвішчам – з казкі, былінным –
Мне б не толькі дубровы валіць!
Гэта я, толькі я тут павінны
Ўладаром ды асілкам хадзіць!

Я не так кіраваў бы і правіў,
Даў бы волю людзям – не сабе...
І не лаяў ніхто б маіх правіл,
Не казаў “пад сябе ўсё грабе”...

Чарнату павыводзіў бы з душаў,
І бялелі б паўсюль ручнікі...
Ваяваць з затхлай шэрасцю мушу...
З чарнатою – пакуль не з рукі.

2

Сатрапу «дзякуй» трэба шмат сказаць.
Найперш, за незабыўныя... урокі,
Што служба мусібыць навідавоку,
А слуг да служкі смешна прыстаўляць.

Альбо службы так, каб цябе любілі,
Альбо скацінься, каб не ўбаранілі...
А слуг сваіх, ахоўнікаў не май —
Хіба адзін ці два будзе няхай!
Не тысячы ж, як у Цябе, сатрапа
Нялюдскіх пыс, адданных псоў-сабакаў.
Цяпер народ усё наш зразумеў...
Хаця і позна... Ледзь не акалеў...

А па-другое, трэба сказаць «дзякуй»,
Што паказаў сатрап, як ставіць ракам
Такіх, як ён, угоднікаў Масква...
То ж не Брусэль, не Вашыгтон, не Рым
Другі... Бо, кажуць, трэцяга не будзе!
Нарэшце зразумелі, дзе сябры
І вораг хто, знявераныя людзі.

А «дзякуй» трэці! Так, дыктатар змог
Сумленне, гонар, дарагія словы
Запэцкаць... Але шматгаловы цмок
Хоць не запляміў мілагучнай мовы...

3

Няшчасныя, здаецца, ватным ім,
Што праўда і што ісціна — у іх...
А насамрэч — у гэткім атупенні!
Не хочуць, ачмурэлыя, збавення,
Як наркаманы... Добра ім — і ўсё,
Не бачаць, дзе сапраўднае жыццё...
Ды лепшага й не бачылі ніколі,
За волю ім здавалася няволя,
За працу рабскую лічылі свае грошы,
Бо плата ім здавалася “харошай” —

Куплялі “чарку-шкварку” за яе.
А што ў душы чагосьці нестае –
Не разумелі, што і да чаго,
Казалі: “А Бог ведае яго!..”
Пілі, закусвалі і зноўку выпівалі...
Пра ўсё на свеце з хмелем забывалі.
Назаўтра – тое ж самае: станок...
Мазгі ўтрасаў усім палітурок,
Што рай у нас, і пекла там, у іх.
А ўсё, наадварот: у нас саміх!..

Аднак, якім не выдаўся б няўрод,
Ніколі стрыжань не згніе – народ!

4

Так няправільна павесці
Край, народ!.. Хто гэта змог?
Люд гудзе... За шэсцем шэсце...
Пратэстуе нават Бог.

Хто куколле спрэс пасеяў?
Здзірвянелая душа?..
І чаго гэта Расея
Захапіць ідзе абсяг?

Дзе, нашчадкі вы ліцвінаў?
Зноў ля Воршы стаўце шчыт!
Вы даўно былі павінны
Навастрыць свае мячы...

Вам ніхто не дапаможа...
Толькі самі ды Гасподзь.

Пад напеў “Магутны Божа”
О, народ, сыноў выводзь!

**Пасланне беларускага народу,
напісанае самім Янкам Вярнідубам**

Мы — народ беларускі! Даўно нам пара
Да цябе, Волат страху, звярнуцца са словам:
Выйдзі к нам! Як выходзіш штогод на парад
У мундуры сваім адмысловым...
Хто ты ў ім? Ці вясельны які генерал,
Ці блазэн?..Новы Сталін ці Гітлер?
У каго, скажы, выхадкі скраў;
У каго гэткі прыткі ды хітры?
Ды да справы! Аднойчы ты нас падмануў
Дзеля выгады ўласнай ці здуру.
Стаў дыктарам... Борзка ў Дразды шугануў,
Умацоўваць пачаў дыктатуру.
Памятаем, як ты праз калена ламаў
І Вярхоўную Раду, і рухі...
Колькі чорных, крывавых тварыў тады спраў!
Мыць да скону табе свае рукі.
Хто табой кіраваў? Ну, вядома, не Бог...
Начытаўся Аквінскага, Грына?..
Як сялянскі хлапец стаць дыктарам змог?
Хто такую падкінуў «дактрыну»?..
Ёсць здагадкі... Масква аніколі не дасць,
Каб жылі беларусы прывольна;
З ёй гуляць — будзе вечна не ў кайф і не ў масць...
Ты і сам, як народ, паднявольны!
Незалежныя, кажам...Але ад каго?
Мы — хто, дурні Еўропу баяцца?
Мелі шанец дабіцца ў Еўропе ўсяго —
Крэмль падкінуў тырана-паяца!

Ты што думаў? Не вылезе бокам падман?
Марыў: гэтак ты нас ашчаслівіш?
Раскусілі цябе мы, крамлёўскі блазан,
Да канца мы твой дух раскусілі!

Так далёка зайшло ўсё!.. Гады – у рады...
Колькі кляўся, віхляў, адбіваўся!..
Але сёння ўжо час не такі, яе тады,
Дый з краіны агрызак застаўся!
Дзе ні глянеш – бяда паганяе бяду,
У людзей за нястачай – нястача.
Ты ж, як колісь, трындзіш і трындзіш лабуду...
Знаць, няздольны ты ўжо жыць іначай.
Бо каб праца была, трэба фабрык мо сто,
На расхват каб усё раскуплялі...
А з лядовых палацаў тваіх – анішто!..
Можа, гэтак з Масквы кіравалі?
Да карыта-улады паціху сабраў
Ты такіх жа, як сам, хіжых блáзнаў...
Ты засвоіў, хто гэткі дыктар-сатрап;
Ты забыўся, што значыць адказнасць.
Ты забыўся найперш, што ты – толькі слуга,
Наш слуга... Мы – твае Ягамосці!
Ты ж зрабіў, што жыццё ў нас – сутонне, смуга,
Цемра, пекла – нялюдскае штосьці!
Сам сабе нахапáў і правоў, і добра,
У чынуш – лімузіны, палацы, аклады!
Дзе сумленне было ўсе правы ў нас забраць
І чыніць нейкі жупел з улады?
А каб выбралі, некалі ўсім абяцаў
Разабрацца з хапугамі... Што, разабраўся?
Разабраўся з Шушкевічам, цвік, быццам, скраў...
І ад помсты, крыві не ўтрымаўся!..
І калі, чараўнік ты ці знахар-шаптун,
Здолеў нас заваліць так у спячку?

Ты цяпер учыняеш “разнос” і “хапун”,
І прыслугі твае – як сабачкі...

А ці можа слуга легіёны мець слуг?
Ты падумаў, нябога, пра гэта?
Ты, як блох, распладзіў, хамаў, злыдняў, хапуг...
Першы грэшнік прад Боскім сусветам!
Мы маўчалі, баяліся праўду сказаць
Нават сябру... А не каб у вочы
Пры сустрэчы з табой матку праўду рубачь!
Ты і зараз нас слухачь не хочаш...
Не сляпцы мы і бачым, як ты самахоць
Прагнеш вечна на троне прыгрэтым трымацца.
А даволі, хапіла б два тэрміны хоць
У гісторыі “першым” застацца!
Для каго ты абет даў?... Наўрад для сябе!
Ведаў: падаць з вышыняў балюча...
Час мінуў твой... А мы – перад прорваю бед!
Не суцішымся крыўдай пякучай!
Ты на што спадзяешся, тыран і сатрап?
Мы, народ беларускі, сягоння
Абвяшчаем, што новы пачаўся этап,
Што працёрлі мы вочы спрасоння!
Годзе! Досыць! Даволі! Бо позна і так
Нам з табою валэндацца, «браце»!
Мы ідзём! Але ты не нацкоўвай сабак –
Адаб’ем мы ў іх звычку брахаці.
Разбягуцца і змоўкнуць, дастанем паўсюль...
Ох, пакаяцца, злыдні!.. З табою ж
Зробім, як загадае Народны прысуд,
Без валэнды, без спрэчак, без бою!

Заклучнае слова

Трымаць уладу можна і прамовай,
Ды лепш мець легіёны маўчуноў...
Так хочацца, каб у “Заклучным слове”
Было найбольш сардэчных, мудрых слоў!

Так хочацца жыць у сваёй краіне,
Уладу ўсенародную любіць,
І мову чуць, якая не загіне,
І вольным і багатым духам быць.

Ды і не бедным і здаровым целам,
З адкрытаю і творчаю душой...
З нас многія так жыць калісь хацелі,
Ды лёс ад нас шчаслівы адышоў!

Нас Бог любіў і мы Яго любілі –
Таму Ён нам іспыты і ўчыніў...
Каб і ў цяжкія дні мы не забылі,
Смак мовы продкаў, водар родных ніў.

Каб звыкліся: вунь зло, яно асобна
Ад нас няхай спрабуе баляваць...
А ў нашых душах няхай будзе поўна
Добра і волі!.. Лёс каб адстаяць.

Зло злом сябе звядзе... І стане добра
Ўсім, хто... не спакусіўся чарнатой!
У светлых марах – Беларусі вобраз,
Празрыстай, чыстай, вольнай і святой!

2018 год

Каскад гарызанталяў

Паэма-лекцыя

Улада ад Бога... Ды антыбог – побач!

Калі б гэта было ў інтарэсах любой палітычнай эліты якой-кольвек краіны свету, дык кожны грамадзянін, кожная асоба ў дзяржаве мелі б такую палітпадрахтоўку, што ніводнае дзеянне падпарадкаванай грамадству ўлады не магло б адбыцца спатана і, тым больш, няправільна ды беспакarana...

Думаю пра тое, як далёка адсунуты цяпер ад улады звычайны, “просты” беларус, заняты здабываннем сабе і сваім дзецям кавалка хлеба, кінуты чыноўнікамі ўсіх масцей на элементарнае выжыванне. На кожным кроку са старонак газеты, з экрана тэлевізара яму ўбіваюць у галаву, што дзяржава наша сацыяльная, сапраўды народная, а ён бачыць адваротнае і... маўчыць. Чаго маўчыць? Вось загадкавая беларуская душа! Аднак ніякай загадкі тут няма: маўчыць, бо папросту баіцца. Колішняе, савецкае, сацыялістычнае двурушша, узведзенае цяпер у ранг дзяржаўнай плітыкі, пасеяла сваё паганае зерне на нашай зямлі, і мы цяпер жнём гэтую паскудную, затхлую збажыну... Да пары да часу...

Сустрэкаючыся, размаўляючы з сотнямі і тысячамі суграмадзян, я хутка зразумеў: ніхто не ведае не толькі сэнсу свайго асабістага існавання на гэтай зямлі, але і законаў прыроды ды грамадства, не кажучы ўжо пра законы сусвету ды іншыя духоўныя квінтэсэнцыі. Каб у бліжэйшай перспектыве не здарылася непапраўнага, трэба неадкладна пачынаць “лікбез” новага ўзроўню. Я назваў бы гэта “народнай асветай 21-га стагоддзя”.

Усе палітэхналогіі, выпрацаваныя чалавецтвам за тысячагоддзі, павінны стаць здабыткам не нейкіх закрытых эліт ды палітолагаў, а ўсіх “простых” людзей, кожнай асобы. Народ павінен кантраляваць не толькі ўлады ў сваіх краінах (у 20 стагоддзі гэта амаль стала рэальнасцю ў Заходняй Еўропе), але і ў глабальным маштабе ўзяць пад кантроль гэтак званы “сусветны ўрад” з усімі яго фінансавымі, сацыяльнымі непразрыстымі схемамі ды структурамі...

Для нас жа, беларусаў, архіважнай задачай на сёння з’яўляецца зрабіць з кожнага, хто бярэ ўдзел у “выбарах”, і палітолага, і

сачыёлага, і актыўнага грамадзяніна-палітыка, які стане пільна сачыць за дзеяннямі палітычных эліт.

Мая паэма-лекцыя – спадзяюся, толькі першы маленькі штуршок для працэсу “народнай асветы 21-га стагоддзя”.

Аўтар

**Улада любая, любая дзяржава
Найперш забяспечыць павінна людзей,
Працай, выгодамі рознымі, правам...**

Іначай не ўлада, а люты зладзей,
Які абірае людзей і пужае,
Да быдла маўклівага прыніжае...
Спачатку – у распачным шоку народ,
А потым... усё разумець пачынае,
Хаця і баіцца, у згодзе ківае
Яшчэ не адзін, па інэрцыі, год.

Крычаць бюракраты, што ўлада ад Бога,
А самі на службе... у цмока самога.
І ён раздае ім чыны-ўзнагароды,
Зусім не пытаючы згоды ў народа.
Аддана хто служыць яму – таму болей...
І топчуць народа і гонар, і волю!
Каторы ўжо раз на вяку так вялося!
І нам, беларусам, яшчэ дасталася...

А колькі было тады радых,
Што вось ён, прарок наш!.. Амаль

Усіх падмануў, што парадак
І мір прынясе “вертыкаль”;

Што зборышча “дзермакратаў”
Ва ўсім вінавата было...
А ён у той час збіраў катаў
І тых, разбіваў хто чало...
Народны слуга... А прыслугі
З’явілася колькі ў слугі!
І ўсе “вертыкалі” патугі
Эфект выклікалі другі...

Няважна – эпоха якая,
Якім бы жыццё ні было,
А ўлада, уся вертыкальная,
Для ўсіх, як ні мерай, ёсць Зло!

Таму сёння дзіву даешся,
Чаму столькі скрозь сонных мух!..
Ужо й зразумела, здаецца,
Стваральніку самаму...

Але як Яму з “вертыкалі”
Так злезці цяпер неўпрыкмет,
Каб потым нідзе не шукалі
І хутка забыў яго свет?..

Пакуль не прыдумаў, Ён будзе
Трымацца з сынамі за трон,
Які ўжо аплёўваюць людзі,
Трасуць... Аж трасецца сам Ён!..

Ды сонных, як мух, гэтак многа,
Што чуткі ўжо ходзяць вакол,
Як быццам бы труцяць нябогаў –
Паветра атручана, дол...

Ёсць нібыта гэтка газы,
Якія лагодзяць народ...
Як што – іх ціхенька пускаюць,
Хоць нехта й нагамі ўпярод!..

Астатнія – сонныя мухі...
Якая калі зазумчыць –
Ёсць пернік, а к перніку пуга –
І ўдзень цішыня, бы ў начы...

І нельга нічога праверыць...
Славутая “вертыкаль”
Ад свету замкне ўсюды дзверы!
Дый дзверы – не дзверы, а сталь...

Якія спрэчкі не ўзнікалі б –
А глупствы нельга гаварыць...
Цэлы каскад “гарызанталяў”
Я вам адкрыю, спадары!

Не я яго цяпер прыдумаў,
А прыжылося ўсё даўно...
Але калі людзей затлуміць,
Таго каскада не відно!

Свая “гарызанталь” – унізе,
Уверсе – зноў “гарызанталь”...

Тады любы не страшны крызіс,
Дый шанца ў яго нуль амаль!

“Гарызанталі” – пасяродку,
“Гарызанталі” па краях!
І гнаць людзей не трэба плёткай
Ці біць па скулах ды зубях.

Усё так проста і разумна!
Патрэбен розум тут – не страх...
І зберажэм мы нервы й зубы,
Хоць і праблема не ў зубях!

Каскад такі свабодна, творча
Дапамагае думаць, жыць
Таму, хто жыць свабодна хоча,
А не ад страху хто дрыжыць.

Тут справа знойдзеца па густу
І здольнаму, і так сабе...
А “вертыкаль” унізе пустку
Стварае... Пустку нэндзы й бед!

Вось мы й да пусткі дажыліся!
Нам і не ўперад, і не ўзад...
За хіжай хеўрай павяліся,
Што абяцала ў пустцы сад...

А абяцаць заўсёды проста...
І гэта ведае народ!
Ды Беларусь – не выспа-востраў...
Чаму ж тут нэндза і няўрод?

Чаму не фабрыкі-заводы,
А ў кожным горадзе – палац?..
Няма заняцца чым народу,
А ўлада ўсім пад дых – бац-бац!..

Камусьці вельмі даспадобы,
Каб мы так вечна і жылі,
Пладзілі гультаёў і снобаў
І “талерантнымі” былі...

Каму? Ці не “браткам” з Усходу?..
О, толькі дайце ім свабоду –
Будзе Мамаевы набег!
Не выбрацца тады нам з бед!

А назва першай – “самакіраванне”!
Хоць ніжня, нябачная амаль:
“Гарызанталь” квітнення, працвітання –
Галоўная, бадай, “гарызанталь”!
Тут людзі самі лёс свой вырашаюць,
Адзін другому не перашкаджаюць,
Тут радзяцца і большасцю сваёй
За асяродак галасуюць свой:
Як жыць ім, гаспадарыць, развівацца,
Каб ні назад, ні ўбок не азірацца...
Няма на імі лёкая, цара –
Яны таго пагоняць са двара,
Хто памыкаць заўжды прывык спакон.
Адзіны цар у іх – Спадар Закон!

Вышэйшая – “гарызанталь” Закона:
Людзей абраных і сумленных зона.
У спрэчках тут даходзяць іншым разам
Да патавага стану, да экстазу...
А потым зноў вяртаюцца да спрэчак,
Каб бездакорным стаў Закон нарэшце!

Таму тут і няма законаў новых –
Антынародных, антынавуковых;
Усё тут правяраюць, вывяраюць,
Бо права памыляцца ўжо не маюць!
І не бывае шкодных тут дэкрэтаў...
Любы, хто хоча, ведае пра гэта.

Ніжэй яшчэ ідуць “гарызанталі”.
Іх мэта, каб законы працавалі.
Чыноўнікі не проста ўсе там знаўцы,
Яны законаў строгіх выканаўцы...
Хоць суд людскі – не Боскі, але мера
Людскога пакарання – гэта вера:
У справядлівасць, у сумленне, розум...
Сярод “гарызанталяў” гэтых розных
Судовая працуе аўтаномна
Празрыста і без ціску... І цудоўна!

Яшчэ адна “гарызанталь”... О, ява!
Як быццам у дзяржаве – звышдзяржава...
Яна сумленне, гонар кантралюе,
Яна ўсё бачыць, адчувае, чуе;

Не падкупіць яе нічым, здаецца...
“Уладаю чацвёртаю” завецца.

І каб ішло ўсё мірна, ладам;
Каб жыць глядзець спакойна ўдаль –
Ужо і “пятая... улада”
Фармуецца ў “гарызанталь”!
Гэта грамадскія суполкі:
Саюзы, таварыствы... Столькі
Яшчэ ніколі не было!
Тады і страціць сілу Зло!
І Дух Святы тут запануе...
І ўславім Беларусь такую!

Ну што, ліцвін, мой кроўны брат,
Ці падабаецца “каскад”?
Чаму б яго не збудаваць?
Ці нехта стане не даваць?
Прыкрыкне, стукне кулаком:
Маўляў, не дам бурыць свой дом!

Сатрап шукае вінаватых...
Няма... Усе як каралі!
Дэгенераты-клептакраты...
Усё падмялі, падмялі!..

Даўно для ўсіх нас стала ўдарам
Што мы банкруты ўсе амаль,
Што ў “вертыкалі” ўсе няздары,
Што зло і цемрадзь – “вертыкаль”.

Што гэта ўнукі тых пачвараў
Зноў справілі крывавы баль...
О, людцы добрыя, нядарам
Мы праклінаем “вертыкаль”!

Гісторыкі на ўсіх скрыжалях
Любую ўлады “вертыкаль”
Аўтарытарнаю празвалі
Ці дыктатураю... амаль.

Яна ўпіраецца ў экватар
Ды ў Ледавіты акіян!..
Любы, хаця б малы, дыктатар
Бывае хам альбо буян!

Ён камплексуе хваравіта,
Злуецца на сябе і ўсіх,
Парою шчыры і адкрыты,
А часам – проста кат ды псіх.

На самым версе “вертыкалі”
Ў яго йдзе кругам галава!
Бо чым ніжэй – тым больш фекалій,
Буяе проста трын-трава!

А хто ніжэй яго – не маюць
Ні праў, ні смеласці сказаць,

Што “вертыкаль” даўно ўсе лаюць
І “вертыкальшчыка”, пта-маць!

Трываць знявагі, слёзы, раны
Прывычна ім ля каганца...
І за калос той свой гліняны
Трымацца будуць да канца!

Ды нешта здарыцца павінна...
Ёсць не адзін у нас мужчына
Сапраўдны, з гонарам, адвагай
І з бел-чырвона-белым сцягам.

Ёсць людзі вольныя, хто з Богам
Дабраахвотна, хто ў астрогах
Гартуе дух, літоўскі розум
Для тых “гарызанталяў” розных!..

А свет ідзе за Духам Божым!..
Вось толькі мы ісці не можам,
Бо звязаныя рукі, ногі...
Улада гэтая – астрог нам!

Ды нешта ж здарыцца... у свеце
І “вертыкаль” паваліць вецер!
І будаваць мы будзем рады
“Гарызантальныя каскады”!

Друз

Паэма

1

Прайшоў усё: рабом быў, вольным...
Падвесці вынікі пара!
Маё жыццё — з каменнем поле,
Мой лёс — раскідваць і збіраць!

І галадаў, і еў ад пуза,
Высільваўся і спачываў...
О, колькі рознага тут друзу
Калісьці я параскідаў!

І да мяне яго хапала,
Бо продкі пражнымі былі:
Хапалі ўсё, што пападала,
Засмечвалі свае палі.

Бывала: камяні збіралі...
Але дзе церніі раслі,
Часцей ніколі не аралі,
Бо не хацелі й не маглі.

І я малым калоў калені,
Збіваў і рэзаў да крыві...
За пакаленнем пакаленні
З палёў сыходзілі... у жвір.

І я наблізіўся да краю!
Наперадзе — каменны друз...
Ці ўсё ж той друз я пазбіраю
Да тэрміну і без спакус?

Ад стомы падаю, хілюся,
Шкрабу пазногцямі зямлю...
На ўскрайку самым Беларусі
Ўсё, што магу яшчэ, раблю!

2

Была душа звычайным друзам,
Каменчыкам на дне ракі,
Пасля амёбаю, медузай...
Міналі эры і вякі...
Сама Зямля, душа Сусвету,
Звышдасканалая душа,
Нават не ведала пра гэта,
Што калівам была спяша.
З нябачнага ўсё стала бачным,
З драбнюткага паўстаў Сусвет,
І стала ўсё разумным, значным
І ўсім даў Творца Запавет,
Як жыць належыць і як верыць,
І ведаць сэнс, ва ўсім знаць меру;
Пачаў сакрэты адкрываць,
Вучыць, натхняць, судзіць, караць...

3

Пакуль душа стала істотай,
Столькі ў Стваральніка работы
Было!.. Бурліў анёльскі свет
І ўдасканальваўся як след.
У “туфелькі” – жыццё імгненне,
У мураша яно даўжэй...
Ад захаплення да здзіўлення,

Ад пакалення ў пакаленне
Да дасканаласці бліжэй!..
Вось іншыя пайшлі істоты!..
І дадалося больш работы
Ўсім шчыравальнікам вакол.
Зямля квітнела, ажывала,
Ды гэтага было ёй мала,
Ёй інтэлекту бракавала –
Майстроў, паэтаў, мастакоў...

Нарэшце ў далячыні нейкай
Стварыў Бог гены чалавека,
Сказаў: “Вось гэта я люблю!..
Падумаў: “Кіну на Зямлю...”
Калі насенне прыжывецца,
Жыць ужо вечна застанецца,
Анёлам стане памагаць
І мне ўсё зло перамагаць.
І з новаю ізноў ахвотай
Гасподзь узяўся за работу...

4

Што ні рабіце, ні кажыце,
А мы не помнім свае жыцці.
Бо нельга Госпаду іначай
Было б рашаць свае задачы.

Таму па ўзроўнях піраміды
Ўздымаюцца наверх прывіды:
Унізе – душы маладыя,
Уверсе – ну амаль святыя...

За цэлых два зямных стагоддзі
Душа... узроўнях тры праходзіць.
Яна й не заўважае, быццам,
Кароткіх і працяглых жыццяў.

Яна не ведае, не чуе,
Што жыццямі Сусвет сілкуе,
Што свайму Творцу памагае,
Калі пакутуе, трывае...

5

Мая душа была Рыгорам...
Рыгор – тыповы беларус!
І па калені яму мора,
І можа несці любы груз,
І ўмее ён схітрыць, дзе трэба,
І пасварыцца знае з кім,
І падзяліцца лустай хлеба,
Калі зусім няма ўжо чым...

Парою кемлівы, лагодны,
Ласкавы з жонкай і з людзьмі.
Здаровы, род яго нязводны,
Абвешаны заўжды дзяццмі!
Жыццё – дарога праз куколле
І цераз цярні ўгару.
І параскіданае ў полі
Каменне рознае наўкруг...

А праваруч лашчыцца жонка,
І дзеці плачуць леваруч,
І брэх суседзяў наўздагонку,
І камнепад з высокіх круч!..

Калі яму было няцяжка,
Вальготна, хораша было?
Варочаў шмат каменняў важкіх
Каму, як не сабе, на зло.

Куды ішоў, дзе супыніўся?..
Прыпёрла крушня камянёў!..
Нарэшце Бог яму прысніўся,
Калі заснуў, прылёгшы днём.
“Ну што, стаміўся, небарака,
Не памаліўшыся, заснуў?..
Прайшоў ты мо паў-поля з гакам,
Нямала друзу прамінуў.
Нячыста, братка, за табою!
Каму, ці мне, пакінуў друз?
Як дараваць табе такое?
І не вярнуцца ўжо... Канфуз!

Рыгор хацеў прасіць спагады,
Не выдыхнуў, не прадыхнуў...
І, вынікам такім не рады,
Прачнуўшыся, навек заснуў.

6

Пасля душа была Агатай...
Вось шчыравальніца была!
І хто яе толькі не сватаў,
А сэрца... Богу аддала.

Служыла Госпаду пры храме
Спачатку, потым у кляштар
Пайшла пасля сканання мамы,
Бо мела асаблівы дар.

Той дар рахманасцю завецца.
Што за паслушніца была!..
Даў Бог ёй шчасце даўгалецця –
Яна для Госпада жыла.

Як Багародзіца Марыя
Яна дапамагала ўсім.
Ішлі малыя і старыя –
Лячыўся кожны пілігрым...

Як Маці Боская заснула,
Ціхенька в Богу адышла...
Гадкоў дзесяткаў пяць мінула –
У іншым целе ажыла...

7

І вось душа цяпер – Мікола,
Які філосаф і паэт!
Ён піша нейкую крамолу –
На рэчаіснасць свой памфлет.

Яму ўсяго на свеце мала,
Недаспадобы анішто...
Уладкаваўся ён удала...
Хітрун пранырлівы... А то!..

Душа яго прайшла праз жэрла
Ўсіх катаклізмаў і нягод.
Яна ўсіх гадаў перажэрла,
Хаця й было наадварот!

Хоць пачынала колісь з друзу,
А вырасла на ўвесь Сусвет.

Бо іншыя тым друзам пуза
Набілі – і растаў іх след...

8

Была душа паўзучым гадам,
Радзіцца птушкай была рада,
Спявала, між аблок лунала,
Як Фенікс з попелу ўставала.

Міналі эры, век за векам –
Аднойчы стала чалавекам...
Ды не магла ні сніць, ні трызніць
Аб гэтым біямеханізме.

Была душа мая падлеткам
І немаўлём, і жахаў сведкай,
Была і ў целе эфіопа,
І ў інквізітара з Еўропы.

Паспела радавацца, плакаць,
Балець і енчыць, небарака.
Расла і вырасла, квітнела,
Вучыла, апякала цела...

Усе заганы вывучала,
Выймала д'ябальскае джала;
Вылізвала заўжды старанна
Ўсе струпакі і язвы-раны.

Ад камянёў трываласць мела,
Ад мурашоў адданасць, смеласць;
Ад траваў – водар, блеск расы,
Ад птушак – крылы, галасы...

Была дрымучай і драпежнай,
Запаланёнай, незалежнай...
І выжывала сярод зла,
І ледзь жывой парой была.

Пратэставала, пела гімны
Сваёй стыхіі неабдымнай
І дзякавала толькі Богу
За паражэнні й перамогу!

І аб Эдэме ўспамінала,
І памяць свята шанавала,
І ведала пра дзень апошні
Ў жніво і ўзлёт над шэрай пожняй...

9

Дзе столькі ўдзячнасці мне ўзяць?
Яе няма столькі ў прыродзе!..
А гэтак трэба дух прыўзняць
У абязвераным народзе!..

І трэба Госпаду заўжды
Бясконца дзякаваць за тое,
Што ў гэтым целе без бяды
Правёў жыццё я залатое.

Што старасць дадзена за моц,
За веру, за любоў, трыванне...
Што хутка ў іншым свеце, мо,
Мая душа анёлам стане.

Зямля перш дбае аб сабе,
І круціцца ў касмічным крузе...

А нехта ў сонечнай сяўбе
Так і застаўся чорным друзам.

ЗМЕСТ

Калі “ні дня без радка”. Ад аўтара 3

Беларусь на далоні. Паэма-маніфест 4

Чужая краіна. Паэма 27

Каскад гарызанталяў. Паэма-лекцыя 41

Друз. Паэма 51